

GRADA ZA ILLYRICUM SACRUM

Josip KOLANOVIĆ

Raspravom *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi* M. Vanino postavio je sebi cilj da potakne „nove pobude traženju i istraživanju literarne ostavštine Riceputi–Farlatijeve, u kojoj se, nema sumnje, krije mnogo vrijednih spisa”.¹ Ovim radom i mi dajemo prilog osvjetljavanju sudbine te ostavštine. Sumirajući dosadašnje traganje, iznijet ćemo neke nove podatke i ujedno potaknuti daljnje traganje i evidentiranje u domaćim i inozemnim arhivima i knjižnicama građe koja je poslužila za dosada najopsežniji i najiscrpniji prikaz crkvene povijesti našega područja.²

1. RAD NA PRIKUPLJANJU POVIJESNIH IZVORA ZA *ILLYRICUM SACRUM*

Zamisao isusovca F. Riceputija (1667–1742) da napiše veliku povijest „Iliriku” zahtijevala je prikupljanje povijesnih činjenica. Nakon završetka novicijata u Beču 1697. godine, F. Riceputi započeo je rad dok je boravio u kolegijima u Gorici, Rijeci i Trstu gdje je bio premješten. Na tome je radio sve do 1709. godine, dakle punih dvanaest godina.³ Kada je nakon mira u Karlovcima (1699) prošireno područje Dalmacije, osjetila

1 M. VANINO, *Illyricum sacrum i F. Riceputi*, u *Croatia sacra* I (1931), 260.

2 Najiscrpniji pregled o sačuvanosti građe za *Illyricum Sacrum* dao je H. MOROVIĆ, *Bilješke uz katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke,”* u *Vjesnik bibliotekara Hrvatske* IX (1963), 1–2, 27–45. U tome radu objelodanio je jedan, doduše nepotpun, katalog Riceputijeve zbirke rukopisa, što se čuva u *Arheološkom muzeju u Splitu* (Signatura 49 h 6). Nove podatke o građi za *Illyricum sacrum* H. Morović je priopćio i na temelju podataka što ih je svojevremeno na poticaj don F. Bulića sabrao konventualac Jeronim Granić, a čuva se također u Arheološkom muzeju u Splitu pod naslovom „*Rukopisni materijal za Illyricum Sacrum*” (Signatura 48 h 28). Na taj rukopis upozorava već i M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 285, ali ga nije u potpunosti proučio već samo donosi podatak da se dio građe za *Illyricum Sacrum* čuva u San Daniele del Friuli, rodnom mjestu Danijela Farlatija. Uz vrlo neznatne izmjene H. Morović je svoj rad objavio i u knjizi H. MOROVIĆ, *Sa stranica starih knjiga*, Split 1968, 125–140 (*Riceputijeva ilirska biblioteka*) s time da nije ponovno objelodanio već tiskani katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke”.

3 Rad F. Riceputija na prikupljanju građe za *Illyricum sacrum* najiscrpnije je prikazao M. VANINO, *Illyricum sacrum i F. Riceputi*, u *Croatia sacra* I (1931), 259–292. U radu se poslužio gradom iz arhiva isusovačkog reda u Rimu. Samu tu građu objelodanio je M. VANINO, *Illyricum sacrum i začetnik mu F. Riceputi*, u *Vrela i prinosi* I (1932), 10–79. ISTI, *Philip Riceputi S.J. Begründer des „Illyricum sacrum,”* u *Archivum historicum Societatis Jesu* I (1932), 204–237. Općenito o F. Riceputiju i nastavljaju njegova djela D. Farlatiju usp. D. FARLATI.

se i potreba duhovne obnove na novooslobođenom području. U misijama koje su isusovci održavali u dalmatinskim biskupijama sudjeluje 1709–1716. godine i F. Riceputi i za to vrijeme nastavlja prikupljanjem arhivske građe. Rad nastavlja i kasnije, još intenzivnije i sustavnije. Već 1718. godine napisao je prospekt ili sinopsu iz koje je vidljivo kako je zamišljao to buduće povijesno djelo.⁴ Godine 1719. boravi u Rimu, gdje uz materijalnu pomoć pape Klementa XI. istražuje rimske arhive. Budući da se papa Klement XI. posebno zanimao za taj rad – smatrao je, naime, da mu pradjedovi potječu iz Ilirika (Albanije) i da su bili u rodu sa srpskim kraljevima – on mu je, ne samo materijalnom pomoći, već i preporukom i podrškom omogućio uvid u sve važnije rimske arhive. Nakon istraživanja rimskih arhiva F. Riceputi u pratnji Pacifika Bizze (1696–1756), kasnije rapskog biskupa i splitskog nadbiskupa, poduzimao i znanstveno putovanje u „Ilirik” u svrhu sustavnog prikupljanja povijesne građe.⁵ Putovanje su započeli 27. svibnja 1720. godine i tom prilikom prikupili građu u privatnim, crkvenim i javnim arhivima Kotora, Dubrovnika, Korčule, Hvara, Trogira, Splita, Šibenika, Visovca, Skradina, Zadra i Paga. U Dalmaciji građu jedino nisu skupljali u Ninu, Osoru, Krku i Rabu, bilo da onamo nisu vraćali ili su odlučili da građu skupe u drugo vrijeme. 27. listopada iste godine krenuli su preko Velebita u Brinje, Modruš i dalje preko Krbave i Like u Zagreb gdje su proveli mjesec dana. Odanle su krenuli u Sloveniju i preko Ljubljane vratili se u Rijeku, Trst i Udine kamo su pristigli 19. ožujka 1721. godine. Rad im je bio olakšan time što su na putovanju otkrili vrijedne zbirke arhivske građe Sforce Ponzoni, Valerija de Ponte, Stjepana Cosmi, ninskog biskupa Franje de Grassis, Ivana, Pavla i Marka Lutiusa, Ivana Gondole, Marka Antonija de Dominis, Antuna Frusce, Jakova Tomasini, Prospera Petroni, Franje Zeni, Ivana de Cavagninis i još mno-

Praefatio ... Illyrici sacri tomus primus, Venecija 1751, XIII–XLIX; J. COLETTI, *De vita Danielis Farlati, Illyrici sacri tomus quintus*, Venecija 1775, VII–XI; F. PETRARCA, *Il padre Daniele Farlati e l'„Illyricum sacrum”*, Udine 1935; ISTI, „*La Dalmazia*” in *carteggio di uomini dotti con gli artefici dell'„Illyricum sacrum”*, Udine 1935; F. SIŠIĆ, *Priručnik izvora hrvatske historije*, Zagreb 1914, 78–79; ISTI, *Hrvatska historiografija od XVI. do XX. stoljeća*, u *Jugoslavenskom istoriskom časopisu* II. (1936), 38–42; M. FABER, *Zur Entstehung von Farlati's Illyricum Sacrum*, u *Wissenschaftliche Mitteilungen aus Bosnien und Herzegovina*; ISTI, *Naučno ispitivanje u Dalmaciji*, u *Glasniku Zemaljskog muzeja u Bosni i Hercegovini* 5 (1893), IV, 639–647; J. ŠIDAK, *Farlati Daniel*, u *Enciklopediji Jugoslavije* 3, 1958, 285; M. KURELAC, *Farlati Daniele et Coleti Jacopo*, u *Repertorium fontium historiae medii aevi*, I series collectionum, Rim 1962, 256–258; J. Lučić, *Daniele Farlati (1690–1773). U povodu 200. godišnjice smrti*, u *Historijski zbornik* XXV–XXVI. (1972–1973), 229–241.

4 Taj je prospekt izradio po savjetu cesenskog biskupa Guicciardia 1718. godine: *Prospectus Illyrici Sacri, cuius historiam describendam typisque mandandam suscepit P' Philippus Riceputi Societatis Jesu sacerdos. Argumentum: Historia Illyrici Sacri in quatuor omnino partes distributa erit, his ferme titulis: Prima quidem inscribetur: Acta Illyricorum antistitum. Altera vero: Collectio Sacrorum conciliorum et legationum Apostolicorum ad Illyricam Ecclesiam spectantium. Tertium autem: De vita et moribus sanctorum hominum, qui Ecclesiam Illyricam illustrarunt quique in coelium numerum relati sunt. Postremo quarta: Monasticum Illyricum seu Historia monachorum et sanctimonialium Illyricorum*. Nav. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* Kasnije je ta osnova nešto izmijenjena. U uvodnom dijelu trebala je biti obradena svjetovna povijest Ilirika. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 278. F. Riceputi je i nakon toga izradio još dva nacerta svoje povijesti. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 289.

5 To je putovanje do u pojedinosti opisao P. Bizza. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 260–278. Usp. također M. VANINO, *Illyricum Sacrum i začetnik mu F. Riceputi*, nav. mj.

ge druge.⁶ Te su zbirke vlasnici ili poklonili ili posudili Riceputiju.⁷ Budući da u ožujku 1721. godine umire papa Klement XI, F. Riceputi izvještaj o svome putovanju podnosi papi Inocentu XIII. U izvještaju govori o izvršenju zadataka koje mu je postavio papa Klement XI, mecena tog velikog putovanja.⁸ Prikupili su 14 svezaka grade „in folio” o ilirskim biskupijama Turske i susjednih zemalja (izvaci i prijepisi darovnica, zadužbina, papinskih bula, diploma, povlastica, sinoda, genealogija, dnevnik, kronika, životopisa svetaca i drugih autentičnih isprava); zatim gradu o prijenosu Loretske kućice;⁹ podatke o nastojanjima Inocenta III. da se pravoslavci privedu rimskoj Crkvi; gradu o stanju pravoslavnih u Istri, Dalmaciji, Hrvatskoj i Mletačkoj Albaniji kao i dokumente o mogućem obraćenju; životopise pravoslavnih svetaca sa svrhom da se utvrde apokrifni od pravih; podatke o naslovima biskupa, i konačno, gradu za povijest različitih samostana, osobito benediktinskog reda. Taj nam izvještaj ujedno pokazuje kojom bi se problematikom trebala baviti buduća povijest „Ilirika”. Uz prikaze pojedinih pitanja iz crkvene povijesti, očito je pitanje „sjedinenja” pravoslavaca s rimskom Crkvom imalo značajno mjesto.

6 O zbirka Sforze Ponzoni, Valerija de Ponte i Stjepana Comsi F. Riceputi govori u prvom, tiskanom prospektu. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 267. Uz navedene zbirke valja spomenuti i još neke druge zbirke koje je F. Riceputi ili dobio na posudbu ili iz njih vadio ispise. To su zbirke Petra Aleksandra Bogetića, Antuna Fanfonje, Antuna Bizantija, Rafaela Levakovića, Šimuna Kožičić-Begne te bogatu arhivsku zbirku P. Bizze, najbližeg Riceputijevo suradnika na prikupljanju grade. Usp. H. MOROVIĆ, *Bilješke uz katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke.”*, 28,30. Kako se vidi iz pojedinih brojeva kataloga što ga je objavio H. Morović, uz P. Bizzu F. Riceputiju su pri skupljanju i prepisivanju pomagali naročito Kotoranin Antun Bizanti u arhivima Venecije i zagrebački kanonik Toma Kovačević. Usp. brojeve 38, 39, 42, 61, 83 i 84 za P. Bizzu; brojeve 2 i 114 za A. Bizanti i br. 102 za T. Kovačevića.

7 Tako je npr. austrijska vlada bila povelila poseban postupak da se u Zadar vrte rukopisi koje je zadarski arhiv bio ustupio Riceputiju. Usp. H. MOROVIĆ, *Katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke.”*...31 (prema J. Granić, *Rukopisni materijal za Illyricum Sacrum o. Farlatija*, Arheološki muzej u Splitu, Signatura 48 h 28). Kako se neka grada dugo zadržala kod F. Riceputija, i sam general isusovačkog reda morao je posredovati za njezino vraćanje, kao što je npr. slučaj grade Giorgivija, člana svetojeronimskog kaptola u Rimu. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 291–292. Taj Giorgivi, uz čije ime M. Vanino stavlja upitnik, vjerojatno je Splitsanin Fran Grčević (Georgiceo), kome je papa Klement XI. bio poklonio svoju zbirku, što se u spomenutom katalogu Riceputijeve ostavštine navodi pod br. 103–114 kao *Clementis XI Pontificis Maximi Collectaneorum libri XIII*. U Grgičevićevoj zbirci nalazilo se i pet svezaka *Collectanea varia Raphaelis Levacovitii* (R. Levakovića, ohridskog nadbiskupa i promicatelja glagoljice i crkvenoslavenskog bogoslužja) koji su u spomenutom katalogu navode pod br. 135–138 s napomenom „*Ex archivo Georgizeano*”. Kako je Giorgivi (Grgičević?) oporučno ostavio rukopise i knjige splitskom kaptolu, general isusovačkog reda Retz pismom od 16. travnja 1742. godine piše D. Farlatiju da pregleda nije li još što preostalo od te grade u knjižnici te vrati splitskom kaptolu. Tome pismu priložio je i popis posuđenih knjiga i rukopisa. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...*291; usp. također M. VANINO, *Illyricum Sacrum i začetnik mu Filip Riceputi...*73.

8 M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...*273–275

9 Papa Klement XI. dao je nalog da se ude u trag tzv. „frankopanskom procesu” o prvom prijenosu loretske kućice iz Svete Zemlje u Dalmaciju, što je trebalo poslužiti da se napiše znanstvena rasprava kojom bi se smeli krivovjerci, ušutkali osporavatelji i utješili oni koji su zauzeti za čast svete loretske kućice. Papa Benedikt XIV, dok je još bio kardinal, pisao je F. Riceputiju neka ga obavijesti kada bude pisao o loretskoj kućici, jer će mu dati svoje spise. Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 274, 290. Kasnije je D. Farlati odustao od objavljivanja tih dokumenata, i samo je narativno ispričao o toj kućici želeći na taj način izbjeći kritiku nevjernika i katolika. Usp. ARHIV HRVATSKI, *Zbirka „Fanfogna-Garagnin”*. Pismo J. Coletija nadbiskupu I.L. Garagninu. Signatura 2.1.54/6.

Nakon toga velikog putovanja, F. Riceputi nastavlja rad na prikupljanju dokumentacije u Dubrovniku i Ljubljani 1721. godine, a i na dodatnom istraživanju i prikupljanju podataka u rimskim arhivima.

Svu tu građu trebalo je zatim srediti, sastaviti kazala i repertorije, kako bi bila upotrebljiva za pisanje povijesti prema planu koji je izradio F. Riceputi. Tom je prilikom izrađeno 8 kazala i preko 100 kataloga. U međuvremenu su prikupljeni i daljnji podaci iz *Acta Sanctorum* bolandista, izrađeni su izvodi iz bolandističkih *Anala*, *Labbeóve zbirke koncila*, *Bibliothecae patrum* i druge tiskane grade. Uz to je P. Bizza tražio dodatne podatke u Puli, Poreču, Kopru, Trstu, Rabu, Zadru, Šibeniku, Trogiru i Splitu. Iz istog razloga P. Bizza boravi dva mjeseca u Ravenni, Bologni, Faenzi, Forliju, Ceseni, Riminiju, S. Marinu i S. Leonu.

D. Farlati (1690–1773), koji je od 1721. godine surađivao s F. Riceputijem, nakon njegove smrti mijenja plan čitavog djela tako da prvotnu zamisao o četiri dijela povijesti Ilirika mijenja u novu zamisao prema kojoj će povijest Ilirika biti obrađena prema biskupijama tako da se na jednom mjestu razradi cjelokupna problematika o dotičnoj biskupiji.¹⁰ U tu je svrhu D. Farlati poduzeo daljnja istraživanja s ciljem da nadopuni građu i provjeri podatke koje je prikupio F. Riceputi.¹¹ Među ostalim, slao je upitnike u pojedine biskupije iz kojih je vidljiva metoda njegova rada: uz nadopunu već postojećih podataka, htio je prikupiti i podatke o najnovijem stanju svake biskupije.¹² Tako npr. upitnik koji je poslao u Trogir sadrži dvije skupine pitanja: opće podatke o biskupiji (*ricerche generali*) i pojedinačna pitanja u svezi s biskupima (*ricerche particolari intorno a vescovi*).¹³ Od općih podataka posebno je tražio građu za ova pitanja: sadašnje stanje biskupije, prihodi, podaci o čudesnom križu u stolnici, prijepis dukala iz godine 1518, podatke o oltaru sv. Ignacija u crkvi redovnica sv. Petra. Među posebnim pitanjima o biskupima zahtijevao je građu o životu i radu biskupa. Uz odgovore na postavljena pitanja s terena D. Farlati dobivao je i ovjerene prijepise najznačajnijih dokumenata.¹⁴

Nakon Farlatijeve smrti njegov rad nastavlja J. Coleti (1734–1827) izdavanjem 6. i 7. sveska *Illyricum sacrum*, koji su tiskani pod zajedničkim imenom Farlatijevim i Coletijevim, a pod svojim imenom izdao je 1819. godine posljednji, osmi svezak. Danas nam nije poznato da li je J. Coleti i sam nastavio prikupljanjem izvornih podataka. Činje-

10 O Farlatijevu radu na pisanju povijesti *Illyricum sacrum* usp. literaturu navedenu u bilješci br. 1.

11 O radu D. Farlatija na dopuni prikupljene grade usp. J. COLETI, *De vita Danielis Farlati, Illyrici sacri tomus quintus*, Venecija 1775, VII–XI.

12 Jedan takav upitnik s odgovorima sačuvan je u Biskupskom sjemeništu u Padovi među gradom za *Illyricum sacrum: Notizie storiche sulla città e vescovi della Bosnia in risposta ad un questionario proposto dal P. Farlati*. Usp. M. ŠAMŠALOVIĆ, *Grđa za „Illyricum Sacrum” sačuvana u Padovi*, u *Zbornik Historijskog instituta JAZU* 3 (1960), 429.

13 Upitnik s odgovorima za trogirsku biskupiju nalazi se u ARHIVU HRVATSKE, *Zbirka Fanfogna-Garagnin*. Signatura 8.9. Iz odgovora su izrezane pojedine isprave.

14 Dio takvih ovjerenih prijepisa nalazi se u ARHIVU HRVATSKE, *Acta mediaevalia varia, serija B*. Te su isprave popisane s naznakom signature u analitičkom inventaru zbirke Fanfogna-Garagnin pod oznakom 1.4.1–32.

nica je svakako da je istraživao literaturu o crkvenoj povijesti „Ilirika”, a i do kraja iskoristio prikupljenu dokumentaciju. Plod su toga njegovog rada i ispravci uneseni u tiskane sveske *Illyricum sacrum* što se čuvaju u Veneciji u Biblioteca Marciana. Te je ispravke svojeručno unio sam J. Coleti u svih osam svezaka. Za pet prvih svezaka ispravci su skupljeni u rukopisu kojeg je svojedobno Michele Faloci–Pulignani, generalni provikar u Foligno, poklonio don F. Buliću, a ovaj to objelodanio u *Supplemento al „Bulletino di archeologia e storia dalmata”* (1902–1910) pod naslovom „*Accessiones et correctiones all’Illyricum sacrum del P.D. Farlati di P.G. Coleti manoscritto inedito dal prof. Fr. Bulić.*”

2. DOSADA POZNATA I POPISANA GRAĐA ZA *ILLYRICUM SACRUM*

Skupljanje građe za *Illyricum Sacrum*, što je započeo F. Riceputi već 1697. godine, a nastavili D. Farlati i J. Coleti, trajalo je preko jednoga stoljeća. Plodovi su toga opsežnog rada:

- 359 rukopisa koji su sa još 268 tiskanih djela činili *Ilirsku biblioteku*, odnosno *Ilirski muzej* (Musaeum Illyricum)^{1 5}
- rukopisi F. Riceputija, koji zbog nove koncepcije D. Farlatija nikada nisu tiskani;^{1 6}

¹⁵ Govoreći o radu F. Riceputija na skupljanju građe, D. Farlati u uvodu 1. sveska *Illyricum sacrum*, str. XVI. kaže: „Eo crevit rerum undique congestarum et codicum descriptorum seges et copia, ut inde extiterit *Bibliotheca Illyrica, e manuscriptis amplius tercentis conflata*”. O istoj biblioteci govori i na str. XXV: „...*Illyrica Bibliotheca manuscripta...*, ex voluminibus partim majoris, partim minoris formae, *amplius trecentenis constat*”. Već je 1741. godine, vjerojatno sam F. Riceputi sastavio za Apostolskog nuncija u Veneciji katalog te biblioteke. Jedan primjerak tog kataloga nalazio se u Visu, a prepisao ga je student Antun Nisiteo. Ovaj posljednji prijepis nekoć se nalazio u knjižnici zadarske gimnazije pod br. 3915, a početak naslova bio je: „*Riceputi Fil. Bibliothecae Illyricae, quam domestici Musaeum Illyricum vocant catalogus archivi Societatis nostrae commendandus...*”. Usp. H. MOROVIĆ, *Katalog Riceputijeve Ilirske biblioteke...* 29, bilj. 7 gdje se donosi čitav naslov. Taj katalog je zajedno s čitavim knjižnim i rukopisnim fondom zadarske biblioteke propao od bombardiranja u II. svjetskom ratu. Prema članku V. BRUNELLI, *Le fonti dell’Illyrico Sacro*, u *Cronaca Dalmatica*, 1/1888, br. 8 i 10 taj je katalog imao 414 brojeva s 359 rukopisa i 268 tiskanih djela, u svemu 627 naslova. Ipak sačuvao se jedan drugi katalog, koji je objelodanio H. MOROVIĆ, a sadrži 150 brojeva. Premda je ovaj katalog za više od polovicu brojeva kraći, dragocjeno je svjedočanstvo o toj građi: o sadržaju, mjestu gdje je sakupljana i o osobama koje su sudjelovale u prikupljanju.

¹⁶ J. Coleti tvrdi da je F. Riceputi napravio samo pregled cijeloga djela, a samo djelo nije ni započeo pisati. Usp. *Accessiones et correctiones all’Illyricum Sacrum del P.G. Coleti, manoscritto inedito pubblicato dal prof. Fr. Bulić, Supplemento al „Bulletino di archeologia e storia dalmata”* 1902–1909, I. Tome se protivi spis *Brevi notizie* prema kojima je F. Riceputi bio već napisao: *Due tomi isagogici* (ta su dva sveska odobrena i 1742. godine nalazila su se u Rimu); *Due tomi dell’Illyrico profano avanti Christo* (nalazila su se u Veneciji); *Due altri dell’Illyrico profano dopo di Christo* (nalazila su se u *Musaeum Illyricum* u Padovi); *Quattro tavole geografiche* (nalazile su se u Rimu kod autora); *Altri tre simili per gli altri due tomi dello stesso Illyrico profano*; *Un tomo istorico, critico e geografico e commentari sopra le quattro prime tavole dell’Illyrico profano*; *Tomi quattro agiologici intitolati Sanctuarium* (nalazili su se u Padovi); *Quattro tomi pontificali cogli elogi e le vite de vescovi d’ogni Chiesa* (nalazili su se u Padovi); *Due tomi sinodici di concili e letterre apostoliche* (nalazili su se u Padovi); *Un tomo monastico coll’istoria de’monasteri e de’monaci di tutti gli ordini* (pripravljen samo u kazalima). Usp. M. VANINO, *Illyricum Sacrum i Filip Riceputi...* 280–281.

- građa koju je naknadno prikupljao D. Farlati, zatim njegovi koncepti i čistopisi za *Illyricum Sacrum*;
- Coletijeva nadopuna građe; njegovi koncepti i čistopisi za sveske 6–8 *Illyricum sacrum*, i konačno
- Farlatijeva i Coletijeva korespondencija u svezi s pisanjem djela *Illyricum sacrum*.

U osvjetljavanju sudbine sve te građe od velike su koristi dosadašnja traganja za njom, a također i podaci skupljeni na temelju analize dosada poznate i popisane građe što se čuva u knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi i u Arhivu Hrvatske u Zagrebu.

A) ISTRAŽIVANJE GRAĐE ZA *ILLYRICUM SACRUM*

Među prvima se za tu građu zanimao venecijanski bibliograf G. Valentinelli. On navodi da je J. Colati poslao makarskom kanoniku Ivanu Josipu Pavloviću—Lučiću Riceputijev rukopis *De rebus Dalmatiae*, a 11 svezaka građe poklonio knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi.¹⁷ O građi koja se nalazila kod obitelji Fanfogna—Garagnin izvjestili su domaći povjesničari Ivan Kukuljević Sakcinski¹⁸ i F. Rački¹⁹. M. Faber prvi je detaljno pregledao građu za *Illyricum Sacrum* koja se nalazila kod obitelji Fanfogna—Garagnin u Splitu s izričitom namjerom da prikupi eventualno nove podatke za povijest Bosne i Hercegovine. U svome izvještaju donosi sažeti popis 13 svezaka građe s podrobnim opisom onog dijela koji se odnosi na Bosnu.²⁰ Posebnu pozornost na građu svraćao je don F. Bulić. Sam je više puta pregledao rukopise u knjižnici Fanfogna—Garagnin,²¹ a podržao je i inicijativu E. Laszowskoga da se građa smjesti u Zemaljski arhiv u Zagrebu kako je ne bi zadesila slična sudbina rukopisa Tome Arhidakona koji je dospio u Mađarsku. Čini se da je upravo na njegov poticaj ostalu građu za *Illyricum Sacrum* prikupio konventualac J. Granić, koji je neko vrijeme bio i knjižničar Antoniane u Padovi. On je 1904. godine u pismu don F. Buliću donio kratak sadržaj svih jedanaest svezaka građe što se nalazila u knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi kojoj je tu građu poklonio J. Coleti.²² No, i nakon toga on nastavlja traganje za građom u Italiji sve do 1912. godine. Plod je njegovog rada i „*Rukopisni materijal za Illyricum sacrum o. Farlatija*” koji se čuva u Arheološkom muzeju u Splitu. Taj je rukopis temeljito proučio H. Morović, i prema njemu donosimo podatke do kojih je došao J. Granić:

17 G. VALENTINELLI, *Specimen bibliographicum de Dalmatia et Agro Labeatum*. Venetiis 1842, 33–34; ISTI, *Bibliografia della Dalmazia e del Montenegro*. Zagreb 1855, 17.

18 I. KUKULJEVIĆ, *Putne uspomene iz Hrvatske, Dalmacije, Albanije, Krfa i Italije*. Zagreb 1873, 55.

19 F. RAČKI, *Istraživanja u pismarah i knjižnicah dalmatinskih*. Rad JAZU, knjiga 26, 172 i sl.

20 M. FABER, *Naučno ispitivanje u Dalmaciji...* 639–647.

21 *Izvještaj o petoj i šestoj glavnoj skupštini „Bihaća” 1889. i 1899.* Zagreb 1901, 31. Usp. također F. BULIĆ i J. BERVALDI, *Kronotaksa solinskih biskupa*. Zagreb 1912, 83–84.

22 *Raccolta di manoscritti usati per l'opera dell'Illyricum Sacrum dai PP. Dan. Farlati e Jac. Coleti*, u *Bulletino di archeologia e storia dalmata* XXVII. (1904), 174–184.

– 1795. godine J. Coleti šalje Farlatijevu korespondenciju i neke rukopise iz građe za *Illyricum sacrum* u San Daniele del Friuli, rodno mjesto D. Farlatija;^{2 3}

– dio građe poklanja venecijanskom bibliofilu, kanoniku Augustinu Correru, koju 1844. godine otkupljuje E. Cicogna te su dospjeli u Museo civico Correr u Veneciji;^{2 4}

– dva rukopisa pronašao je u Padovi u Museo civico.^{2 5}

Slijedeći J. Granića, M. Šamšalović podrobno opisuje 11 svezaka građe u *Illyricum sacrum* što se čuvaju u knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi.^{2 6}

I konačno, u recenziji Šamšalovićevog članka M. Pantić upozorava i na drugu građu koja je u vezi s pisanjem *Illyricum Sacrum*.^{2 7}

B) GRAĐA U BISKUPIJSKOJ KNJIŽNICI U PADOVI

Istražujući građu prikupljenu za *Illyricum Sacrum*, don F. Bulić tražio je podatke od zamjenika knjižničara Perlija u Padovi. On mu je javio da se građa koja je činila „*Museo illirico*” ne nalazi ni u knjižnici muzeja ni u knjižnici Sveučilišta u Padovi. U dalj-

23 U općinskoj biblioteci u San Daniele del Friuli nalazi se 11 svezaka građe za *Illyricum Sacrum* i Farlatijeva korespondencija. J. Granić detaljno je popisao i ekscerpirao Farlatijevu korespondenciju, a za 11 svezaka građe donosi samo naslove s korica. To su 1) *Manoscritti del Farlati*; 2) *Stephanus Cosmus: Rerum Aquileiensem*; 3) *Historia Illyrici. Collectanea genealogica ad historiam Illyrici*; 4) *Zara – Spalato*; 5) *Concilia saec. XI*; 6) *Concilia saec. XI*; 7) *Concilia saec. XI*; 8) *Concilia saec. XI*; 9) *De omnigenis aboriginibus in Divina Scriptura*; 10) *De omnigenis aboriginibus in Divina Scriptura*; 11) *Nova descriptio Illyrici*. Usp. H. MOROVIĆ, *Katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke”*... 34.

24 J. Granić u svojim bilješkama detaljno opisuje sadržaj 11 svezaka koji se danas nalaze u *Biblioteca del Museo Correr di Venezia*. Prema H. MOROVIĆ, *Katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke”*... 33, navodimo naslove s hrpta: 1) *Martyrologium Illyricum*; 2) *Constantiniana*; 3) *Constantiniana*; 4) *Constantiniana*; 5) *Familiae*; 6) *Familiae*; 7) *Historica*; 8) *Historica*; 9) *Concilia*; 10) *Onomasticum*; 11) *Onomasticum*.

25 Ta dva rukopisa prema J. Graniću sadrže: *Index antiquitatum Illyricarum sive de Illyrici minoris atque Dalmatiae rebus Disquisitiones et Annales a diluvio Noachico ad Tiberii Caesaris Principatum probati*, tomus I, pag. 881, tomus II, pag. 1808 i *Index delle opere consultate, confutate e riportate nell' Illyricum Sacrum*. Usp. H. MOROVIĆ, *Katalog Riceputijeve „Ilirske biblioteke”*... 33.

Uz gornje sačuvane rukopise iz građe za *Illyricum Sacrum*, H. MAROVIĆ, nav. dj. str. 34 da se 3 sveska građe i danas nalaze u Trogiru u biblioteci Garanjin-Fanfonda, ne navodeći поблише njihov sadržaj.

26 M. ŠAMŠALOVIĆ, *Građu za „Illyricum Sacrum” sačuvana u Padovi* ... 419–431.

27 M. PANTIĆ, *Miljen Šamšalović, Građu za „Illyricum sacrum” sačuvana u Padovi. Zbornik Historijskog instituta Jugoslavenske akademije, vol. 3, Zagreb 1960, str. 419–431.* (recenzija) u *Prilozi za književnost, jezik, istoriju i folklor*, knjiga 28, sveska 3–4 (1962), 268. To je građa koja se čuva u *Biblioteca del Museo Correr di Venezia*, kamo je dospjela preko kolekcija E. Cicogna. M. Pantić misli da je u tu biblioteku dospio „veliki deo negdašnje Ričeputi–Koletijevе građe”. On daje samo dva primjera, i to Rukopis u fondu *Manoscritti Cicogna* br. 2354: Cod. chart. in fol. piccolo del sec. XVIII. e XIX. intitolato–Lettere (autografe) di Giovanni Giuseppe e di Gregorio Pavlovich Lucich al padre Jacopo Coleti; brojevi 3201 i 3202 istoga fonda imaju skupni naziv *Lettere di diversi al padre Jacopo Coletti*, a sadrže pisma dubrovačkih pisaca Petra Bašića, Đure Ferića, Marina Zlatarića, Ivana Dominika Stulića, Gian Luke Volantića i dr. upućena J. Coletiju krajem 18. i početkom 19. st. M. Pantić kaže kako bi se „taj niz mogao da oduži u nedogled”, misleći pri tome da ima još vrlo mnogo rukopisa iz ostavštine Riceputi–Coleti.

njem je traganju F. Buliću pomogao J. Granić. On ga obavještava da se u knjižnici sjemeništa u Padovi nalazi 11 svezaka građe. Poslao je i sumarni popis svih jedanaest svezaka s detaljnim opisom 1. sveska.²⁸ Ta građa nosi signaturu Cod. DCCXV. U prvome svesku nalazi se i pismo J. Coletija koji je građu poklonio knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi. U pismu od 20. travnja 1818. godine, pisanom iz Venecije, J. Coleti poklanja građu s obrazloženjem: „... Završivši djelo *Illyricum sacrum* s osmim sveskom koji je već priređen za tisak, preostalo mi je nekoliko svezaka rukopisa dokumenata i građe, velikim dijelom neobjelodanjene, a ne bez značenja, što meni više ničemu ne služi. Da se ne bi rastepli i nestali, odlučio sam taj skroman dar pokloniti tamonoj vašoj knjižnici, kako bi se u njoj sačuvali te bi mogli jednom poslužiti znanstvenicima kao korisna saznanja”. U pismu don F. Buliću J. Granić opisuje i vanjske oznake svezaka. Ističe da oznaka strana u pojedinom svesku nije progresivna, pa zaključuje da brojevi strana pripadaju starijim svescima iz kojih su istržani kako bi se prilagodili idealnoj podjeli djela na različite biskupije. Doslovce J. Granić ističe da su ti dijelovi istrženi iz „različitih zbirki”.²⁹ Kasnije je tu građu detaljno opisao M. Šamšalović.³⁰ U uvodnom dijelu opisa, na temelju uvida u građu, ističe da su prijepisi dokumenata pisani različitim rukopisima i u različito vrijeme, a listovi unutar pojedinih svezaka nisu istog formata. Zaključuje da su ti dokumenti istrženi iz nekih drugih kodeksa. Sumarni sadržaj onih jedanaest svezaka građe za *Illyricum sacrum* što se čuvaju u Padovi:

1. Dokumenti za povijest Splita
2. Dokumenti za povijest Korčule, Mrkanja, Trebinja, Stona i Mljeta
3. Dokumenti za povijest Kotora
4. Dokumenti za povijest Skadra
5. Dokumenti za povijest Trogira
6. Dokumenti za povijest Dubrovnika
7. Dokumenti za povijest Ostrogona u Mađarskoj
8. Dokumenti za povijest Kaloče u Mađarskoj
9. Dokumenti za povijest Bosne, Republike San Marino, Zadra, Krka itd.
10. Dokumenti za povijest Bara
11. Dokumenti za povijest Koruške, Kranjske i Štajerske.

M. Šamšalović donosi i detaljan popis svakog sveska. Građa se najvećim dijelom odnosi na crkvenu povijest, a djelomice je upotrebljena u tiskanom *Illyricum sacrumu*. U bilješkama M. Šamšalović donosi podatke u kojem je svesku i na kojoj strani *Illyricum sacruma* objavljena, odnosno obrađena pojedina građa.

28 *Raccolta di manoscritti usati per l'opera dell'Illyricum Sacrum dai PP. Dan. Farlati e Jac. Coleti*. 174–184.

29 Ondje, 183.

30 M. ŠAMŠALOVIĆ, *Građa za „Illyricum Sacrum” sačuvana u Padovi...* 419–431.

C) GRADA U ARHIVU HRVATSKE U ZAGREBU

Jedan dio građe za *Illyricum sacrum* 1910. godine kupio je za tadašnji Zemaljski arhiv E. Laszowski od grofova Fanfogna u Zadru.³¹ Danas se ta građa nalazi u Arhivu Hrvatske u zbirci Fanfogna–Garagnin.³² Slično kao kod građe koja se nalazi u Biskupskom sjemeništu u Padovi, i u prvom svesku ove građe uvezano je pismo J. Coletija od 17. studenoga 1776. godine upućeno splitskom nadbiskupu Ivanu Luki Garagninu.³³ J. Coleti piše nadbiskupu Garagninu da je pri pregledu rukopisa za povijest *Illyricum sacrum* u jednoj kutiji pronašao određen broj isprava i spisa ovjerenih autentičnim potpisima, što se odnose na različite biskupije. Te je dokumente već koristio D. Farlati. Da ne bi propali, on ih šalje nadbiskupu kako bi se sačuvali u Nadbiskupskom ili Kaptolskom arhivu u Splitu. Želi da ti spisi budu na sigurnom mjestu, a ujedno izražava zahvalnost nadbiskupu. U spomenutoj zbirci Fanfogna–Garagnin među korespondencijom nalazi se još nekoliko pisama J. Coletija koji donekle rasvjetljuju sudbinu građe za *Illyricum sacrum*. U pismo od 9. studenoga 1777. godine javlja nadbiskupu I.L. Garagninu da mu šalje preostale rukopise a odnose se na Splitsku crkvu i njene sufraganske biskupije. Iznosi da ti rukopisi nisu više neophodni za „našu povijest”, jer je

31 1910. godine ban N. Tomašić dao je nalog E. Laszowskiom da tu građu otkupi od grofova Fanfogna i prenese je u Zagreb. Gian Domenico Fanfogna prodao je E. Laszowskiom za Zemaljski arhiv u Zagrebu isprave iz obitelji Fanfogna-Garagnin, zatim korespondenciju, pastoralne spise nadbiskupa I. L. Garagnina; nadalje rukopise i starije knjige pisane na hrvatskom jeziku te 3 inkunabule i djela nekih domaćih latinista za 5.500 kruna. Tada se građa za „*Illyricum sacrum*” nalazila u Zadru kod njegova brata, koji ju je mislio prodati Namjesništvu u Zadru. Međutim, E. Laszowski je odmah otputovao u Zadar i kupio je također za 5.500 kruna. U tome mu je od velike pomoći bio i don F. Bulić, koji je želio da građa dospje u Zemaljski arhiv u Zagrebu, to više što je Gian Domenico Fanfogna prodao u Budimpeštu rukopis Tome Arhidakona *Historia Salonitana* i bojao se da će ista sudbina zadesiti ostalu vrijednu građu iz ostavštine obitelji Fanfogna-Garagnin.

32 Građa je sredena i popisana u slijedećim skupinama:

- 1.1.1–64 Srednjovjekovne isprave na pergameni
- 1.2.1–63 Isprave na pergameni za razdoblje 1528–1757.
- 1.3.1–8 Isprave pisane glagoljicom
- 1.4.1–32 Ovjereni prijepisi isprava iz građe za „*Illyricum sacrum*”
- 2.1.1–179 Korespondencija s nadbiskupom I.L. Garagninom
- 2.2.1–71 Različite molbe za pomoć upravljene nadbiskupu I.L. Garagninu
- 2.3.1–138 Koncepti odgovora na pisma I.L. Garagnina
- 3.1–7 Pastoralni spisi i propovijedi Ivana Luke Garagnina kao rapskog biskupa i splitskog nadbiskupa
- 4.1–5 Odredbe, enciklike, nagovori i sl. rimskih papa (1740–1799)
- 5.1.1–18 Administrativne, političke, građanske i vojne upute za Dalmaciju u vrijeme V. Dandolo (1806–1808)
- 6.1–6.5.7 Pitanje jurisdikcije pravoslavnih u Dalmaciji i mletačke ispovijesti vjere pravoslavaca (1707–1780)
- 7.1–25 Razno
- 8.1–14 Građa za *Illyricum sacrum*
- 9.1.1–6 Glagoljski rukopisi
- 9.2.1–8 Hrvatski rukopisi
- 9.3.1–3 Latinski rukopisi
- 9.4.1–15 Talijanski rukopisi
- 10.1.1–3 Inkunabule
- 10.2.1–6 Starije latinske knjige hrvatskih latinista
- 10.3.1–12 Starije hrvatske knjige

33 ARHIV HRVATSKE, Zbirka Fanfogna-Garagnin. Signatura 8.1, fol. 2–3.

iz njih izlučio sve ono što mu je moglo biti od koristi. Stoga, „da ne bi bili izloženi zloj sudbini”, smatra najprikladnijim da se čuvaju u Nadbiskupskom arhivu u Splitu gdje će biti svjedočanstvo tamošnjeg zalaganja da se opiše povijest tih crkvi, a i znak zahvalnosti koju im on, J. Coleti, duguje u brizi za čuvanje tih isprava.^{3 4} Dvije godine kasnije, 12. kolovoza 1779. godine J. Coleti šalje nadbiskupu isprave o trsatskom Svetišću, o kojima je D. Farlati u svome djelu iznio narativnu povijest ne donoseći spomenutih isprava kako bi izbjegao kritiku onih krivovjeraca i katolika koji su dovodili u sumnju njihovu autentičnost. Ujedno prilaže i nacрте nekih splitskih starina. U zaključku pisma kaže da sve to šalje, kao što je učinio i s dokumentima o Mletačkoj Dalmaciji, znajući koliko oni žele da ih dobiju. Među ostalim šalje i neke isprave pisane na „ilirskom” jeziku.^{3 5}

Iz ta tri pisma J. Coletija očito je da je on u više navrata slao građu nadbiskupu I.L. Garagninu. Nažalost, nigdje ne spominje broj svezaka. Ipak iz gornjih pisama vidi se da je poslao: 1) ovjerene prijepise isprava; 2) građu za splitsku Crkvu i njene sufraganske biskupije i 3) građu za povijest trsatskog Svetišća.

Od spomenute građe u Arhivu Hrvatske nalaze se ovjereni prijepisi pojedinih isprava uvršteni u zbirku *Documenta mediaevalia varia, serija B*, a detaljan popis izrađen je u analitičkom inventaru zbirke *Fanfogna–Garagnin*, signatura 1.4.1–32. Te su isprave i dokumenti za razdoblje 12–18. st., velikim dijelom objavljeni u pojedinim svescima „*Illyricum sacrum*”, a starije isprave i u T. Smičiklas, *Codex diplomaticus I–XV*. Neki su dokumenti sačuvani kao jedini primjerci. Tako npr. *Constitutiones sinodales iz godine 1325/27* (prijepis iz 16. st) prema kojima donosi tekst i D. Farlati.^{3 6}

Ostala građa obuhvaća 14. svezaka i nalazi se u istoj zbirci *Fanfogna–Garagnin* pod signaturom 8.1–14.^{3 7}

Sadržaj ovih 14 svezaka:

1. Prijepisi različitih isprava za povijest pojedinih biskupija (*Spalatensia, Sibenicensia, Trauguriensa, Aemoniensia, Arbensia, Jadrensia, Corcyrensia, Melitensia, Melitensia, Narensia, Ragusina et Hungarica*). Listova 408.
2. Prijepisi različitih isprava i talijanski koncept povijesti *Illyricum sacrum* za biskupije Skradin, Senj, Krjavu i Modruš (*Scardonenses, Segnienses, Corbavienses, Modrussenses*). Listova 221.
3. Životopisi pojedinih svetaca Splitske nadbiskupije; građa za život pojedinih nadbiskupa i izvaci iz izvještaja splitskih nadbiskupa Svetoj Stolici („Ad limina”) (*Salonitana et Spalatensia sacra*). Listova 196.

34 Ondje. Signatura 2.1.54/2. U odgovoru na to pismo I. Luka Garagnin izvješćuje 3. siječnja 1778. godine da je primio spise. Ondje. Signatura 2.3.

35 Ondje. Signatura 2.1.54/6.

36 Zaključke te sinode objavio je D. Farlati, *Illyricum sacrum* III, 412–422. Naknadno V. BLAŽEVIĆ, *Concilia et synodi in territorio hodiernae Jugoslaviae celebrata*, Vicenza 1967, 46 tu sinodu stavlja ranije u godinu 1325/27. i ističe njezino osobito značenje za upoznavanje tadašnjeg načina života i socijalni položaj svećenstva.

37 Pojedini su svesci u analitičkom inventaru Arhiva Hrvatske u Zagrebu za tu zbirku podrobno opisani.

4. Povijest splitske nadbiskupije, koncept na talijanskom jeziku. (*Salonitana et Spalatensia varia*). Listova 219.
5. Prijepisi isprava i talijanski koncept povijesti hvarske i šibenske biskupije. (*Monumenta Pharensia et Sibenicensia*). Listova 211.
6. Prijepisi isprava i povijest bosanske, kninske i duvanjske biskupije (koncept) na talijanskom jeziku. (*Bosniensia sacra et profana, Cninensia, Delmitana*). Listova 143.
7. Građa za živote i štovanje svetaca splitske nadbiskupije. Listova 301.
8. Građa za život, mučeništvo i štovanje sv. Jurja solinskog biskupa i mučenika. (*Acta sancti Georgii episcopi Salonitani et martyris*). Listova 121.
9. Građa za život, mučeništvo i štovanje sv. Jurja, solinskog biskupa i mučenika i njegovih drugova te sv. Teodora. (*Acta S. Georgii episcopi et martyris Salonitani ab anno 286 usque ad annum 291. Sequitur sanctus Theodorus, pars secunda*). Listova 135.
10. Građa za povijest splitske nadbiskupije. (*Salonitana et Spalatensia sacra*). Listova 219.
11. Građa i talijanski koncept povijesti makarske i ninske biskupije. (*Macharensia et Nonensia*). Listova 238.
12. Građa i talijanski koncept povijesti trogirске biskupije. (*Traugurensia ecclesiastica et civilia*). Listova 190.
13. Građa i talijanski koncept povijesti makarske biskupije. (*De ecclesia olim Mauritana nunc Macarensi*). Listova 112.
14. Građa za život sv. Feliksa i Fileja. (*Acta sancti Felicis et sancti Phileae*). Listova 84.

E. Laszowski u svome izvještaju Zemaljskoj vladi u Zagrebu govori o 15 svezaka građe za *Illyricum sacrum* što je kupio od grofova Fanfogna u Zadru.³⁸ 15. svezak rukopisni je kodeks o sporu oko ispovijesti vjere Grka u Veneciji i o filadelfijskom nadbiskupu koji je imao jurisdikciju nad pravoslavicima u Dalmaciji.³⁹ Na tom je rukopisu plavom olovkom označeno „XV”, slično kao što je istom olovkom i istom rukom ispisani na gore navedenim rukopisima građe za *Illyricum sacrum* brojevi I–XIV. Danas se taj rukopis, zajedno s korespondencijom o istom predmetu nalazi u zbirci Fanfogna-Garagnin, signatura 6.4.1–5.

38 Usp. ARHIV HRVATSKE, Registratura br. 159/1910. od 23. rujna 1910. Opširnije o nabavi te građe vidi ARHIV HRVATSKE, Ostavština E. Laszowskoga. Dnevnik. Kt. 3 (1909–1916): Put u Dalmaciju 6–16. rujna 1910. u poslu nabave arhivalija itd. od grofa Fanfogne u Trogiru.

39 ARHIV HRVATSKE, Zbirka Fanfogna-Garagnin. Signatura 6.4.1: Rukopis *Veneta professionis fidei Graecorum controversia in Venezia dall'anno 1707 sino al 1709 tra l'arcivescovo greco di Filadelfia et il popolo greco sopra la professione della fede cattolica da farsi da cappellani della Chiesa di S. Giorgio de' Greci, con sommario, scritta... da fra Michel Angelo di Candia*.

Vanjske, formalne oznake građe za *Illyricum sacrum* što se čuva u Arhivu Hrvatske pomažu nam pri otkrivanju sudbine građe iz zbirke „*Museo illirico*” što se nekoć čuvala u Padovi.

Analizom vanjskih oznaka svih 14 rukopisnih kodeksa mogu se razlučiti tri faze sređivanja građe.

U prvoj fazi rad na prikupljanju povijesne građe za *Illyricum sacrum* vodio je F. Riceputi. Na rukopisu sa signaturom 8.2. na poledini stoji ispisano *De singulis provinciis Illyrici – Delle cose geografiche... Bolandista Vol. n. 45*, a na hrptu istoga rukopisa stoji *Chorographia Illyrica*. Na rukopisu sa signaturom 8.12. ispisano je na hrptu naslov *Origines et antiquitates ecclesiarum Illyrie*. Na gotovo svim rukopisima stoje visoki brojevi svezaka (CLXX, CLXII, CLXXX, CLIII, CLIV, CLV), dok na jednome ima oznaka CXXXI. s uputom *Vide XC, XCI, XCII*. Svi su ti naslovi na hrptu naknadno precrtani, a brojevi svezaka izmijenjeni. Dvostruke natpise jedino nemaju rukopisi koji isključivo sadrže građu za živote svetaca. Tako npr. rukopis sa signaturom 8.7. ima na hrptu broj CLXXII. (kasnije je dodano V. sa natpisom *Dalmatia*); rukopis sa signaturom 8.8. ima oznaku I. (*Acta S. Georgii episcopi Salonitani et martyris*); rukopis sa signaturom 8.10 ima broj sveska X. (*Acta S. Georgii et sancti Theodori*). To pokazuje da je sva prikupljena građa prvotno bila sređena prema Riceputijevoj zamisli podjele djela *Illyricum sacrum* na odsječke gdje se posebno trebala obrađivati geografija, životi svetaca, starine i sl. Ti stari omoti sačuvani su i kasnije upotrebljeni kod naknadnog sređivanja koje je proveo D. Farlati.

D. Farlati precrtao je stare naslove, iz već sređenih svezaka povadio građu i svrstao je prema svojoj zamisli pisanja djela *Illyricum sacrum* u kojem su sva pitanja obrađena prema biskupijama, odnosno unutar pojedine biskupije prema pojedinim biskupima. Tako je npr. u rukopisu sa signaturom 8.12 precrtao sve starije natpise i stavio *Traugurensia ecclesiastica et civilia*. Od njega potječu i drugi naslovi pojedinih svezaka koje smo gore naznačili u kurzivu u kratkom pregledu sadržaja svih 14 svezaka građe za *Illyricum sacrum* što se čuvaju u Arhivu Hrvatske. Takvo naknadno sređivanje i svrstavanje građe razjašnjava nam činjenicu što prvotna paginacija nije progresivna ni u sačuvanoj građi što se čuva u Padovi ni u onoj što se čuva u Arhivu Hrvatske u Zagrebu. Pojedine je isprave i dokumentaciju D. Farlati izvlačio iz starijih kodeksa i ponovno svrstavao prigodom konačnog pripremanja građe za pisanje posljednje redakcije djela *Illyricum sacrum*. D. Farlati je ujedno izradio i prvi koncept povijesti, i to na talijanskom jeziku. Taj prvi koncept nije potpun: nije izrađen za sve biskupije, a niti je za pojedine biskupe potpuno završen. Uz pojedine biskupe iscrtani su i nacrti njihovih grbova. Slični talijanski koncepti, koji u biti odgovaraju i konačnom latinskom tekstu, nalaze se – prema opisu M. Šamšalovića – i u građi koja se čuva u Padovi.

Konačno, nakon tiskanja pojedinih svezaka, a posebno nakon smrti D. Farlatija, njegov nasljednik J. Coleti svu građu ponovno sređuje, ukoliko mu je bila potrebna za daljnji rad na svescima 6–8 i, eventualno, za ispravke koje je učinio. Iz sačuvanih zapisa samoga J. Coletija teško je donijeti određeniji zaključak u kojoj je mjeri on iznova razvrstavao građu. Svakako, unutar pojedinog sveska svojom je rukom ispisao naslove pojedinih biskupija. Ti su naslovi pisani na sasvim praznim listovima, koje je mogao

on umetnuti ili su mogli biti ranije stavljeni još za života D. Farlatija. Sigurno najviše zahvata je činio na građi koja se odnosila na osmi svezak *Illyricum sacruma* koji je on sam priredio za tisak. Možda je to učinio i za šesti i sedmi svezak koji je izišao pod imenom D. Farlatija i J. Coletija.

Kako su pojedini svesci *Illyricum Sacruma* izlazili iz tiska, građu, što je služila pri pisanju, a nakon toga i za ispravke, J. Coleti je slao, odnosno poklanjao na razne strane. U popratnim pismima J. Coleti redovito ističe da to šalje iz zahvalnosti pojedinim osobama i ustanovama, osobito za pomoć koju su pružili pri skupljanju. Uz to naglašava i drugi razlog: smatrao je najuputnijim da građa dođe u posjed onih koji su se za nju najviše zanimali. Zbog toga je i građu o splitskoj nadbiskupiji poklonio I.L. Garanjinu, a iz istog je razloga najvjerojatnije i Farlatijevu korespondenciju s dijelom rukopisa poslao u njegovo rodno mjesto San Daniele del Friuli. Nakon smrti I. Luke Garagnina s kojim je održavao prijateljske odnose, 1818. godine dio građe, što se odnosila na dalmatinske biskupije poklonio je knjižnici Biskupskog sjemeništa u Padovi.

Svi gore izneseni podaci, naročito sudbina „Ilirske biblioteke” nakon Riceputijeve smrti pokazuju da zapravo ne možemo više govoriti jedino o cjelini građe „*Museo illirico*” koja je prema D. Farlatiju imala preko 300 svezaka. Ta prvotna cjelina nanovo je sređena i nadopunjavana prema Farlatijevoj zamisli djela *Illyricum Sacrum* i njegovog nastavljača J. Coletija. Unatoč svemu, ističemo da je i u toj novoj cjelini temeljni i najopsežniji dio predstavljala građa skupljena radom začetnika *Illyricum Sacruma* F. Riceputija.

Mnogobrojna građa za *Illyricum Sacrum* što su je sakupili F. Riceputi i D. Farlati, a dijelom i J. Coleti dospjela je kasnije na različita mjesta. Iz dosada poznatih podatka očito je slijedeće:

- posuđeni dio građe vraćen je vlasnicima;
- moguće je jedan dio zaplijenila mletačka cenzura koja se nakon Riceputijeve smrti zanimala za njegovu ostavštinu;⁴⁰
- najveći dio građe poklonio je nakon tiskanja djela J. Coleti različitim ustanovama u Splitu, San Daniele del Friuli, Padovi i Veneciji.

U daljnjem istraživanju i evidentiranju građe bit će potrebno posebno proučiti Nadbiskupski i Kaptolski arhiv u Splitu, zatim knjižnicu Museo Correr u Veneciji. Moguće je da se dio te građe pronade i prilikom sređivanja obiteljskog arhiva Fanfogna-Garagnin u Trogiru. Isto tako, postoji mogućnost da se pojedini dijelovi nalaze i u drugim knjižnicama i arhivima u Veneciji. M. Faber je u navedenom članku iznio da se dijelovi Farlatijeve ostavštine čuvaju i kod trogirске obitelji Nutrizio.

40 Iz pisma generala isusovačkog reda Retza od 26. studenoga 1742. godine vidi se da je ta cenzura htjela istražiti Riceputijeve spise, očito s namjerom da vidi ima li kakve građe koja bi smetala političkim ciljevima Venecije. Isusovački general dao je nalog rektoru padovanskog kolegija da bez naročite dozvole ne izvadi nijedan spis. Pretpostavku o uništenju dijela građe protivne mletačkoj politici iznosi J. LUČIĆ, *Daniele Farlati...* 240.

Budući da je u tiskanom dijelu velik dio građe samo djelomično iskorišten, cjelovit uvid u sačuvanu građu, nema sumnje, pružit će brojne podatke značajne ne samo za crkvenu, nego i svjetovnu povijest naših krajeva.

RIASSUNTO

Per la composizione della più voluminosa ed esauriente presentazione della storia ecclesiastica del nostro territorio finora fatta, il suo iniziatore F. Riceputi (1667–1742) ha raccolto l'enorme materiale archivistico che comprendeva 300 volumi e che è stato collocato nel cosiddetto „Museo Illirico” a Padova. Gli storici hanno cercato questo materiale archivistico ritenendo che esso contenga delle fonti le quali nel suo insieme non sono state sfruttate nei otto volumi stampati della „Illyricum Sacrum”. In seguito all'analisi del materiale finora noto l'autore conclude che i trecento volumi originali e il loro materiale sono stati riordinati dal D. Farlati (1690–1773) secondo il suo intento della composizione della storia secondo le diocesi. Allorquando dopo la morte del D. Farlati il suo lavoro della composizione della „Illyricum Sacrum” aveva continuato il J. Coleti (1734–1827), egli aveva il materiale già sfruttato („perchè non vada perduto”) spedito all'Arcivescovo G. Luca Garagnin a Spalato (questo materiale è successivamente per l'acquisto finito nell'Archivio della Croazia), al Seminario vescovile di Padova, alla Biblioteca del Museo Correr di Venezia e alla Biblioteca comunale a San Daniele del Friuli.

Dopo la presentazione dettagliata del materiale conservato nell'Archivio della Croazia, l'autore indica che, parlando del materiale per la „Illyricum Sacrum”, oggi dobbiamo avere in mente non soltanto la „Biblioteca Illyrica” o il „Musaeum Illyricum” con i suoi 300 volumi, ma anche il materiale raccolto da D. Farlati e probabilmente, da J. Coleti. Per quel che riguarda questo materiale è importante sottolineare anche la corrispondenza degli scrittori della „Illyricum Sacrum” con gli altri uomini dotti della Dalmazia.